

HISTÒRIA DE LA TEORIA FEMINISTA

ROSA COBO

Universitat d'A Corunya, Espanya

El feminisme és una tradició intel·lectual i un moviment social que té tres segles d'història. Des del seu origen fins als anys vuitanta del segle XX s'ha articulat entorn del principi ètic i polític de la igualtat. En efecte, el paradigma de la igualtat és la resposta a la rígida societat estamental de la Baixa Edat Mitjana. Aquesta potent idea ètica i política és assumida immediatament per algunes dones en els seus discursos intel·lectuals i en les seves pràctiques polítiques. El feminisme sorgeix a Europa, en el context de les tres grans il·lustracions, la francesa, l'anglesa i l'alemanya, i en el marc polític de l'estat-nació.

El 1792, l'anglesa Mary Wollstonecraft va publicar *Vindicació dels Drets de la Dona*, on denunciava que la subjecció de les dones no era pas el resultat d'una naturalesa inferior a la masculina sinó de prejudicis i tradicions que es remuntaven a la nit dels temps. Aquesta obra de Mary Wollstonecraft inaugura una tradició intel·lectual d'impugnació moral de la subjecció de les dones i de la lluita contra el prejudici, i s'inscriu en un discurs més ampli a favor de la igualtat.

La **fi de la Revolució Francesa** marca l'inici d'un silenci que es trencarà a mitjans del segle XIX. Efectivament, als EUA i Anglaterra sorgeix el moviment sufragista, l'acta fundacional del qual es produeix amb la Declaració de Seneca Falls el 1848. En aquest petit poble de l'estat de Nova York un grup de dones feministes nord-americanes van exigir que les dones poguessin exercir els drets que tenien els homes. En aquest emocionant text les dones nord-americanes van reclamar aquells drets formulats com a universals pels teòrics de la Il·lustració, que havien estat usurpats i negats a les dones. Això no obstant, per comprendre millor el moviment sufragista cal tenir en consideració dos fets que el van precedir. El primer és que una part de les dones que van militar activament en la lluita sufragista, van participar prèviament en el *segon*

gran despertar, un moviment de renaixement religiós que va fer possible que prenguessin la paraula en les comunitats religioses i que llegissin les Sagrades Escripures. La participació d'aquestes dones en la lectura i la reinterpretació de les Escripures va convertir-se en una font d'eixamplament de la seva subjectivitat. El segon fet és que aquelles primeres dones sufragistes que van proclamar el decàleg de drets de Seneca Falls havien exercit l'activisme polític al costat dels homes negres en la seva lluita pel vot. Van dur ambdues experiències, la de la militància política en el moviment pel vot dels negres i la de parlar en públic, a la seva militància sufragista, i van posar les bases d'un moviment de marcat caràcter polític.

El moviment sufragista arrela en aquelles societats en les quals s'havia desenvolupat la revolució industrial, en espais urbans, de religió protestant i en societats fermament assentades damunt la ideologia liberal, tot i que una altra part del sufragisme va tenir una ideologia radical i socialista. Aquest moviment s'articularà políticament entorn del dret al vot, però el cos central de les seves reivindicacions són el dret a la propietat, a l'educació, a l'accés a les professions o a la llibertat per organitzar-se i parlar en públic. També la crítica al matrimoni, en la mesura que significa la 'mort civil' de les dones, la crítica a les lleis discriminatòries que regulen la pàtria potestat o l'exigència del divorci, són altres reclamacions sufragistes. En definitiva, el feminisme del segle XIX esdevé més obertament polític i les seves conquestes ampliarien la democràcia d'aquelles societats en les quals es va desenvolupar el sufragisme.

El moviment sufragista acaba amb la Primera Guerra Mundial, després de la qual sobrevé una altra època de silenci fins que Simone de Beauvoir publica a França, el 1949, *El Segon Sexe*. En aquest text, la filòsofa francesa reprèn la idea radical d'igualtat de la Il·lustració i es converteix en una de les grans

teòriques feministes del segle XX. Poc després, als EUA i en el marc de la tradició liberal, Betty Friedan escriurà una altra obra cèlebre, *La mística de la feminitat*, en la qual assenyala que el malestar de les dones nord-americanes de la seva època s'originava en la pressió social que les empenyia a realitzar en exclusiva un paper no escollit per elles: el d'esposes i mares.

A partir dels **anys seixanta** del segle XX, algunes dones feministes i marxistes plantejaren la insuficiència del marxisme per entendre 'la qüestió de la dona' i subratllaran la ceguesa del feminisme per comprendre l'opressió de classe. El resultat, en paraules de Heidi Hartman, és el d'un desgraciat matrimoni entre feminisme i marxisme. Aquestes teòriques proposaran un sistema dual per analitzar la condició de les dones i reivindicaran l'aparell conceptual del marxisme i el del feminisme per adonar-se'n de la subordinació i explotació de les dones en les societats capitalistes. Aquest corrent, el feminista marxista, s'ha desenvolupat en el darrer terç del segle XX i encara perdura.

Als **anys setanta**, el segle XX va ser testimoni d'una nova onada feminista de marcat caràcter polític quan el feminisme radical fa la seva aparició en tot el continent americà, a Europa i a d'altres parts del món, en el context del maig del 68. En aquest marc, el feminisme es convertirà en un moviment de masses. El feminisme radical marca l'inici d'un procés de conquesta de drets que avui estan en retrocés. Aquest feminisme s'articularà novament al voltant del principi ètic i polític de la igualtat. La seva rellevància va ser mostrar el caràcter polític de les relacions que tenen lloc en l'àmbit domèstic-familiar. El llibre més cèlebre del feminisme radical, ja un clàssic indiscutible de la literatura feminista, és *Política sexual* de Kate Millett. La seva tesi central és que allò personal és polític. Dit en altres termes, la subordinació de les dones no se sosté només en la seva exclusió de les institucions polítiques o en l'explotació econòmica que té lloc en el mercat laboral sinó que té arrels molt profundes i aparentment invisibles. Aquestes profundes arrels es troben en la família patriarcal, en les relacions de parella i en totes les tasques de cures i reproductives que realitzen les dones gratuïtament en l'àmbit familiar. En altres paraules,

la família és una institució patriarcal en la qual s'assenta la divisió sexual de la feina, s'amaguen les relacions de poder entre homes i dones rere l'amor i les cures, i en molts casos es desenvolupa la violència i l'abús sexual masculí contra les dones.

Els **anys vuitanta** apareix una nova conceptualització feminista, el *feminisme de la diferència*, que posa l'accent en la diferència sexual entre homes i dones i s'aparta de la idea d'igualtat. Per a aquest feminisme, la diferència sexual és constitutiva de l'espècie humana.

Poc després, a partir de la darrera dècada del segle XX, sorgiran altres reflexions feministes que emfatitzaran l'accent en les diferències entre les dones. El *feminisme postmodern*, els *feminismes de color* i la teoria decolonial entren a l'agenda feminista reclamant anàlisis interseccionals entre el gènere i la sexualitat, la raça o la pertinença ètnicocultural. La teoria *queer* posarà damunt la taula la necessitat de normalitzar les sexualitats dissidents. I el *feminisme decolonial*, per la seva banda, mostrarà el vincle entre els colonialismes europeus i l'opressió de les dones dels països colonitzats. L'obra de Mohanty es configura com una reflexió central del feminisme decolonial, però a més, conté una proposta de pactes polítics feministes a partir de la lluita comuna contra el capitalisme.

Els aspectes més rellevants del **feminisme del segle XXI** són la seva diversitat intel·lectual i política i la seva globalització. Els feminismes que s'articulen entorn de la igualtat coexisteixen amb altres feminismes que emfatitzen les idees de llibertat i de reconeixement cultural. No obstant, la característica més significativa de tots ells en aquest moment històric és la consciència que el capitalisme és una font d'opressió inescapable per a les dones. D'altra banda, també aquesta és la primera vegada a la història en què el feminisme s'ha estès arreu del planeta sense períodes de silenci.

El feminisme, en la seva complexa diversitat, és viu i gaudeix de molt bona salut, però, a més, és un test fonamental de democràcia. La democràcia i l'esquerra tenen un deute amb el feminisme perquè la teoria i la pràctica política feministes han democratitzat tant a les organitzacions de l'esquerra com als sistemes polítics. □